
KRITIKAI SZEMLE

K Ö N Y V E K

LASSÚ ESZMÉLÉS

Sok az eszkimó, kevés a móka, a vajdasági magyar humoristák évkönyve '75, Forum Könyvkiadó, 1975.

Az utóbbi évtizedben irodalmunk színpadának kulisszái mögött újra meg újra fellángolt a harc a vajdasági magyar humor nagykorúsításáért. A Kiadó, néhány nem egészen indokolt kivételtől eltekintve, porosodni hagyta a humoristák „elegyes” kéziratgyűjteményeit, mondván, hogy azoknak talajszinti, zaftosan szellemeskedő, agyonkoptatott sémákban gondolkodó, futószalagon gyártott humora irodalmunk átlagszintjét sem közelíti meg. A visszautasítások nyomán legendák kezdtek keringeni a bürokrata szerkesztőkről, a nevetni padlásra járó kritikusokról, s a szerzői elkeseredés tetőpontján kineveztetett a „vajdasági humor sírásója” is. Ez az emberileg érthető „földalatti” mozgolódás azonban sajnálatosan egyoldalú maradt, hiszen az akadályok mielőbbi elhárításán fáradozva, humoristáink, meg sem kísérelték felmérni tulajdon munkásságukat. A humor elnyomásáról, mellőzéséről, lefokozásáról beszéltek itt is, ott is általánosan, de arról soha, hogy milyen is hát a humorunk, mely törekvések jellemzik, hogyan oszlik meg, merre tart. Nehéz lenne ma már eldönteni, vajon az érvényesülés vágya vagy az önkritika hiánya játszott-e nagyobb szerepet magatartásuk kialakulásában, tény azonban, hogy a „botfűlű” kritikusok helyett ők maguk sem indították el a szelektív értékelés folyamatát. Épp ezért nem véletlen, hogy a „frontáttörés” után, amikor a Kiadó lehetővé tette a vajdasági magyar humor javának évenkénti publikálását, csakhamar a senki földjére jutottak. Megbízható mércék híján az évkönyv szakmabeli szerkesztő bizottsága *művek* helyett *szerzőkre* volt kénytelen összpontosítani, minék következtében a „fölszabadult” humor első gyűjteményes kötete, a *Marad a gyerek, ha látszik*, teljességgel célt tévesztett. A kritikátlanul egybezsúfolt írások nagy része nemcsak hogy nem tudta eloszlatni a korábban felmerült kételyeket, hanem a „napszámban termelt” humor minden fogyatékoságát előtérbe hozva, még inkább elmélyítette azokat.

Nem kétséges, hogy ha az évkönyv szerkesztői kitarítottak volna a gondatlan válogatás koncepciója mellett, a második eresztés már végképp önmaga ellen fordult volna, önmagát rombolta volna le, feleslegessé téve az egész vállalkozást. Szerencsére nem így történt. A *Sok az eszkimó, kevés a móka* utószava arról tanúskodik, hogy a szerkesztő bizottság alaposan fontolóra vette az első kö-

teetről írt kritikák észrevételeit, s váratlanul az ár ellen úszás álláspontjára helyezkedett. Hosszú évek után, s ezt csöppet sem kárörvendőn mondjuk, a szakma bátyái mögött is ráeszméltek végre, hogy humoristáink, kiknek egzisztenciája a „leadott humor mennyiségétől függ”, hivatászerűen, „beprogramozva ötlenek, írnak és szállítják a humort”, s így „szatíránk fogatlan és túl általános”, „harci kedvünk békésen szendereg, vagy ha nem, gondosan megválogatja a céltáblát”, s humoreszkjeinkben is sok még az „üres szójáték, a poéncélúság”. Minthogy azonban humoristáink „megelégtették az ügyeletes mulattató szerepét a szórakoztató ipar manézsában”, kezdik „kihajigálni kelléktárukból a vaskos, kváziparasztos jópofáskodást, a provinciális kabaréstílust, az uborkaszószos szakszervezeti humorkodást, a nagyot durranó, de vaktában elsütött történeteket, a blődliket, az anyósokat, a főnökükkel le-leheveredő Micikéket”, s írásaikat mindinkább az „aktualitás és az angazsáltság szándéka” jellemzi. Szerkesztőink tehát olyan igényességre és tudatosságra valló szempontokat tettek magukévá, amelyeket mindig is hiányoltunk humoristáinknál, válogatásuk azonban ennek ellenére elgondolkodtatón felemás. A kiemelkedő szövegek mellett — mint Gion Nándor és Németh István novellája, Hornyik Miklós groteszk „levele”, Domonkos István keserű publicisztikai írásai, Gál László állati meséi, Pintér Lajos néhány „magyarázata”, Kopeczky László egy-két kommentárja — egész sor szürke, átlagos írás található a kötetben, melyeknek egyhangúságát egy-egy modoros nyelvi bukfenekkel élő humoreszk, blőd „világkongresszusi” versike, „távházassági” sztori, bürokratákra nyomorgató sematikus szatíra, „tessék engem megnevetni” stílusban írt soványka szerkesztőségi jelenet vagy színészi napló bontja meg.

Az utószó ismeretében bízást állíthatjuk, hogy ezek a mélypontot jelentő szövegek nem a válogatók ízlésének időnkénti kificamodása folytán kerültek a kötetbe, hanem mert humorunk évi publikációja egyszerűen nem teszi lehetővé a standard, maradandó gyűjtemények megjelentetését. Évkönyvnyi helyett még mindig „évfüzetnyi” csupán a jó humorunk, s e tényt semmiféle kompromisszumosan feduzzasztott válogatás nem másíthatja meg. Ha tehát humoristáink valóban „helyet követelnek maguknak az irodalom ege alatt”, mint a szerkesztő bizottság nyomatékosan hangsúlyozza, nem ártana kívárniuk egy kicsit, s két-, három- vagy talán ötévenként kiadni egy valóban színvonalas, *példamutató* antológiát, vagy pedig, ha szerintük e megoldás akadályt gördítene a „publikálva-érvényesülve fejlődés” elé, jelentessenek meg évenként egy önbizalom-tápláló, lezserebb, de egyszersmind jóval szerényebb pretenziókkal készülő válogatást. A kivárást emlegetve véletlenül sem arra célzunk tehát, hogy a két évkönyv tanulságai alapján csökkenteni kellene a humor „életterét”, hanem arra, hogy az antológia-szerkesztés során felmerülő vagy-vagyok elől itt sem lehet büntetlenül kitérni, hiszen az áthidaló megoldások kutatása, a birtokféltő megalkuvás a legigazabb szándékokat, célokat is devalválja.

Az évkönyv idén kinevezett, új szerkesztő bizottságának éppen ezért rá kellene szánnia magát a döntő lépésre. Máskülönb, attól tartunk, még sokáig nem fognak elülni a humor körül folyó, végső fokon teljesen meddő viták.

UTASI Csaba